

The Routledge Companion to Semiotics and Linguistics

Edited by Paul Cobley

Routledge, London – New York, 2001, XVI + 326 str.

Peta knjiga objavljena u seriji *Routledge Companions* (prethode joj *Routledge Companion to Global Economics*; *Feminism and Postfeminism*; *The New Cosmology*; i *Postmodernism* različitih urednika) na pristupačan i praktično osmišljen način predstavlja složena i bliska područja semiotike, široko određene kao »opće znanosti o znakovima«, i lingvistike. Podijeljena je na dva dijela: prvi dio *Semiosis, communication and language* sadržava urednikov Uvod i deset poglavlja od kojih svako pokušava odgovoriti na jedno iz niza pitanja koja se na početku XXI. stoljeća mogu postaviti o njihovu odnosu; drugi je dio rječnik naslovljen *Key themes and major figures in semiotics and linguistics*. Knjiga je opremljena ekstenzivnim popisom uglavnom recentne literature na engleskom, talijanskom, francuskom i njemačkom jeziku te nekim relevantnim internetskim adresama.

Prvi dio knjige (str. 1–148) predstavljen je kraćim tekstovima različitih autor(ica): deset eseja tematski je usredotočeno na deset pitanja koja podjednako mogu zanimati i semiotiku i lingvistiku. Prvi članak Th. A. Sebeoka *Non-verbal communication*, iz stajališta da je lingvistika dio semiotike i polazeći od činjenice da nju zanima samo verbalna komunikacija koja je karakteristična za pripadnike vrste *Homo sapiens*, ispituje u čemu se sve sastoje neverbalna sredstva kojima komuniciraju »svi poznati živi organizmi«, uključujući i čovjeka. Sljedeći je članak F. Merrella posvećen teoriji znaka jednog od utemeljitelja suvremene semiotike Ch. S. Peircea – *Charles Sanders Peirce's concept of the sign*. Budući da ljudska bića komuniciraju i jezično i nejezično, u tom je kontekstu moguće postaviti pitanje o podrijetlu jezika – tim se problemom bavi *The origins of language* W. C. Stokoea. Zatim slijedi tekst R. Jackendoffa *Language in the ecology of the mind* u kojem autor iz kognitivističke perspektive promatra odnose između jezika, mišljenja, uma i mozga. U petom poglavlju *Sociolinguistics and social semiotics* G. Kress naglašava

kako su, s jedne strane, u jezičnu komunikaciju uvijek upisane društvene i kulturalne koordinate, posebice odnosi moći, dok, s druge strane, jezik nije jedini, pa ni središnji nositelj značenja, nego su njegova konstrukcija i prijenos s pomoću jezika često kombinirani vizualnim (slikovnim, gestualnim...) sredstvima: pojam multimodalnosti, s pomoću kojega jezik postaje decentriran, posebice je primjenjiv na proučavanje načina na koje se komunikacija odvija u suvremenom svijetu. Na ideje oblikovane u Kressovu tekstu nadovezuje se članak J. Verschuerena jednostavno naslovljen *Pragmatics*, a nakon tekstova J. Aitchison *Language change* i R. Salkieja *The Chomskyan revolutions* slijedi duhovit, zabavan i bridak članak R. Harriisa koji pod naslovom *Linguistics after Saussure* ispituje kakve je sve sudbine znanost o jeziku doživljavala od objavljivanja *Tečaja opće lingvistike* do danas. Posljednje je poglavlje *Discourse* N. Couplanda i A. Jaworskog, čiji autori ističu važnost i nezaobilaznost toga problematičnog pojma za razumijevanje jezičnog fenomena, ali i ljudskog društva općenito, pristupajući mu iz složene perspektive bliske sociolingvistici, socijalnoj semiotici i pragmatici, ali ne zaboravljajući pri tom ni »apstraktnije« pristupe M. Foucaulta, P. Bourdieua i M. Pêcheuxa. Na kraju svakoga poglavlja navedeno je pet djela preporučenih za daljnje upoznavanje s izloženom problematikom. Jedina je iznimka Sebeokov članak čija je tema vjerojatno najopširnija, pa on sadržava po jedan preporučeni tekst na engleskom jeziku za svaku od tema koje su u njemu spomenute (pedesetak naslova).

Drugi dio knjige, rječnik (str. 149–288), sadržava preko 200 natuknica koje pokrivaju ključne semiotičke i lingvističke pojmove, temeljne biografske podatke o utjecajnim pojedincima od antike (Aristotel) preko srednjega vijeka (Augustin) i modernih utemeljitelja dviju znanosti (V. Welby, Ch. S. Peirce, F. de Saussure)

do današnjih autoriteta (U. Eco, G. Kress, J. Kristeva, M. A. K. Halliday itd.), kao i obavijesti o različitim teorijskim pravcima, školama, časopisima i društvima. Preporuke za daljnja čitanja organizirane su na taj način da iza najopširnijih natuknica slijede tri preporučena djela, a iza manje opširnih jedno djelo, dok kraći ulazi nemaju nijedan preporučeni naslov.

Za kraj se može dodati da je ova sjajna knjiga dirljivim riječima posvećena dvojici semiotičara/lingvиста koji su svojim prilozima i sami pridonijeli njezinu nastanku i koji su preminuli u godini završnih priprema za njezino objavljivanje: Thomasu A. Sebeoku i Williamu C. Stokoeu.

Mislava Bertoša

The Theme–Topic Interface. Evidence from English

María Ángeles Gómez–González

John Benjamins (= Pragmatics and Beyond New Series 71),
Amsterdam/Philadelphia, 2001. – xxiv + 434 str.

Knjiga je preinačena autoričina disertacija koju je obranila na Sveučilištu Santiago de Compostela 1996. godine. U prvome dijelu autorica daje vrlo dobro strukturiran pregled važnijih teorijskih pristupa problematici obradbe tematske strukture prirodnih jezika sažimajući, revidirajući i kritički se osvrćući na osnovne postavke glavnih funkcionalnih pravaca, u prvome redu funkcionalne rečenične perspektive Praške škole i sistemičko–funkcionalne gramatike M. A. K. Hallidaya, no jednako tako i drugih funkcionalnih pristupa obavijesnoj strukturi iskaza (Dik, Chafe, Givón, Prince, Lambrecht). Odabravši rad Michaela Hallidaya za teorijski okvir, na osnovi jezične građe govor-

noga engleskog jezika (*Lancaster IBM Spoken English Corpus*), u drugome se dijelu knjige pobliže objašnjava kako različite tematske konstrukcije prirodnih jezika odražavaju različite diskursne strategije koje su u uskoj vezi s govornikovim stajalištem i uopće njegovom subjektivnošću. Na taj se način posebno ističe međusobna ovisnost i neodvojivost forme i diskurzivne funkcije.

Opširna bibliografija s više od 600 naslova nudi iznimno bogat materijal za daljnja istraživanja. *The Theme–Topic Interface* vrlo je dobro artikuliran i pažnje vrijedan doprinos podosta neusustavljenoj bibliografiji problematike obavijesne strukture.

Ivana Jerolimov

Le lingue e il linguaggio Introduzione alla linguistica

Giorgio Graffi – Sergio Scalise
Il Mulino, Bologna, 2002. – 270 str.

Talijanski lingvisti Giorgio Graffi, istaknuti talijanski sintaktičar i profesor opće lingvистike Sveučilišta u Veroni, te Sergio Scalise, profesor opće lingvистike Sveučilišta u Bologni sastavili su, kako sami kažu u predgovoru, priručnik teorijske lingvистike. Osnovna svrha bila im je s jedne strane istražiti pojam jezične djelatnosti kao ljudske sposobnosti, a s druge strane sagledati poimanje jezika u njegovim mnogobrojnim aspektima: u njegovim funkcijama, artikulacijama, postanku. Udžbenik je namijenjen prvenstveno studentima koji se po prvi puta susreću s općom lingvistikom.

Udžbenik je podijeljen u deset cjelina (*I. Che cos'è il linguaggio?*; *II. Che cos'è una lingua?*; *III. Le lingue del mondo*; *IV. I suoni delle lingue: fonetica e fonologia*; *V. La struttura delle parole: morfologia*; *VI. Lessico e lessicologia*; *VII. La combinazione delle parole: sintassi*; *VIII. Il significato e l'uso delle parole e delle frasi: semantica e pragmatica*; *IX. Sociolinguistica e dialettologia*; *X. La trasformazione delle lingue: linguistica storica*), iza kojih slijede bibliografija (259–262), jezično (265–266), te analitičko kazalo (267–270). Svako poglavlje završava povijesno–bibliografskom bilješkom i pitanjima koja studentima olakšavaju svladavanje

grade. Pojedine dijelove i potpoglavlja autori procjenjuju preteškima za uvodni, početnički nivo, te su ih radi lakšeg snalaženja označili zvjezdicom (*).

Prvo poglavlje nosi naslov *Che cos'è il linguaggio?* (15–26) i u njemu se, polazeći od definicije lingvistike kao znanstvenog proučavanja ljudskoga jezika, oštro razgraničava jezik od ostalih sistema znakova, te se predstavljaju osnovni pojmovi svojstveni ljudskome jeziku, kao što su diskretnost i ovisnost o strukturi.

Zasnivajući se prije svega na strukturalističkom i generativnom pogledu na jezik, drugo poglavlje *Che cos'è una lingua?* (27–50) sagledava razine organizacije prirodnih jezika – fonološku, morfološku, sintaktičku i semantičku. Ukratko, na primjeru talijanske lingvističke situacije Graffi i Scalise dotiču i pitanja društvene i geografske stratifikacije (pa tako razlikuju *italiano scritto, italiano parlato formale, italiano parlato informale, italiano regionale, dialetto di koinè, dialetto del capoluogo di provincia, dialetto locale*). U posljednjem, vrlo zanimljivom potpoglavlju riječ je o lingvističkim predrasudama, prema kojima bi neki jezik bio primitivan ili logičan, lijep ili ružan, lagan ili težak.

U trećemu se poglavlju pod naslovom *Le lingue del mondo* (51–72) obrađuju prije svega geneška i tipološka jezična srodnost. Autori daju osnovne pojmove genealoške klasifikacije uz prikaz svih jezičnih porodica, iscrpnije se osvrćući na indoeuropsku jezičnu porodicu. Pri obradbi tipološke klasifikacije, u zasebnim se potpoglavljima detaljnije prikazuju morfološka i sintaktička tipologija. Poglavlje završava pregledom pisama, pa tako saznajemo više o piktogramima, ideogramima, ideografsko–slogovnim pismima, slogovnim pismima, te konačno alfabetima.

Četvrto poglavlje *I suoni delle lingue: fonetica e fonologia* (73–108) zanima razlika glasa i fonema, odnosno fonetike i fonologije. Vrlo se podrobno analizira fonološki sistem talijanskog jezika, rasvjetljavaju se problemi odnosa izgovora i grafije, fonetske transkripcije, binarizma, fonoloških pravila i odgovarajućeg aparata za njihovu primjenu. Nadalje, u posebnim se potpoglavljima obrađuju slog i suprasegmentalna obilježja (duljina, naglasak, intonacija i ton). Na kraju autori donose i kratak pregled engleskog fonološkog sistema konfrontirajući njegova osnovna svojstva s onima talijanskog jezika.

Morfologija je središnja tema petoga poglavlja (*La struttura delle parole: morfologia* (109–142)). Poglavlje počinje obradbom jedinica više razine – riječi, pa tako Graffi i Scalise najprije

govore o poimanju riječi s fonološkog, morfološkog i sintaktičkog aspekta, a zatim se podrobnije bave vrstama riječi. U sljedećim se potpoglavljima raspravlja o morfemima kao minimalnim jezičnim znakovima, daje se njihova osnovna podjela i ističu se pitanja alomorfije i supletivizma. Velik dio ovoga poglavlja posvećen je tvorbi riječi, morfologiji kao procesu i to poglavito sa stajališta generativne gramatike, što ne čudi s obzirom na to da je Sergio Scalise stručnjak upravo toga područja. Pitanja prefiksacije i sufiksacije obrađuju se kako s formalnog, tako i sa značenjskoga aspekta. Posljednje se potpoglavlje odnosi na složenice, točnije na kombinatorne mogućnosti slaganja u talijanskom jeziku.

U šestom poglavlju – *Lessico e lessicologia* (143–158) – autori polaze od razlikovanja mentalnog leksika (*lessico mentale*) i rječnika (*dizionario*). Pod mentalnim leksikom podrazumijevaju posebnu komponentu gramatike u kojoj su uskladištene sve obavijesti (fonološke, morfološke, semantičke i sintaktičke) kojima govornici nekoga jezika vladaju. U ovome se poglavlju prvo razmatra leksičko raslojavanje talijanskoga jezika, zatim struktura jednojezičnih rječnika, te se konačno ilustriraju pojedine vrste rječnika (jednojezični, dvojezični, višejezični, etimološki, elektronski, čestotni, obratni).

Sedmo poglavlje *La combinazione delle parole: sintassi* (159–188) bavi se u prvome redu razlikovanjem rečenice od ostalih tipova grupa riječi, te raznim rečeničnim vrstama. Ono što bismo svakako istaknuli jest obradba uloge glagolskoga tipa u određivanju rečenične strukture, točnije njegova valencija, pa tako glagol može biti aivalentan, monovalentan, bivalentan ili trivalentan. Vrlo je pregledan i grafičkim prikazima upotpunjen dio o rečeničnoj tipologiji, po kojoj se rečenice razlikuju prema svojoj složenosti, zavisnosti, modalnosti, polaritetu, stanju, te segmentaciji. Poznato je kako se rečenice mogu analizirati na sintaktičkoj, semantičkoj i komunikacijskoj razini, pa u tom smislu autori s pravom inzistiraju na oštroj razlikovanju i specijalističkom »etiketiranju« terminu subjekt i predikat. Dakle, na sintaktičkom ćemo nivou koristiti termine *subjekt* i *predikat*, na semantičkom nivou to su *vršilac* i *radnja* ili *stanje*, dok ćemo na komunikacijskom nivou koristiti termine *tema* i *rema*. Dosta je prostora posvećeno flektivnim kategorijama, pa tako opširno čitavo o rodu, broju i licu, padežu, vremenu i načinu.

Osmo poglavlje nosi naslov *Il significato e l'uso delle parole e delle frasi: semantica e pragmatica* (189–208). Pod semantičkim se dijelom

obrađuju leksička i frazeološka semantika. Analiziraju se homonimija, polisemija, značenjski odnosi kao sinonimija, antonimija, hiponimija i hiperonimija, značenjska proširenja kao metafora i metonimija. Pragmatički dio sadrži obradbu temeljnih pragmalingvističkih pojmova kao što su presupozicija, govorni činovi, Griceove maksime, konverzijske implikature.

Deveto poglavlje nosi naslov *Sociolinguistica e dialettologia* (209–226). Ovdje se autori bave problemima lingvističke varijacije, jezične zajednice, komunikacijske kompetencije. Uz to, sagledavaju se neka osnovna svojstva talijanskih dijalekata, zatim bilingvizma i diglosije, te pidgina i kreolskih jezika.

Vrlo zanimljivo deseto poglavlje *La trasformazione delle lingue: linguistica storica* (227–256) ističe se u prvom redu zbog toga što je riječ o jedinom uvodu u lingvistiku talijanskih autora koji se sustavnije bavi historijskom lingvistikom. Na nešto manje od trideset stranica Graffi i Scalise obrađuju komparativnu metodu

i objašnjavaju genealoško stablo indoeuropskih jezika. Osim što je, vjerojatno zbog svoje samo uvodne i orijentacijske prirode, maksimalno pojednostavljeno i nepotpuno, u genealoškom stablu pod južnoslavenskim jezicima čitamo *serbo-croato* (podsjećamo da je riječ o knjizi prvi puta izdanoj 2002. godine!). Na temelju primjera iz sanskrta, grčkog, latinskog, gotskog i staroirskog, daju primjer rekonstrukcije pretpostavljenog praindоеuropskog jezika. Iako je najviše prostora posvećeno glasovnim promjenama, autori ne zanemaruju niti one morfološke, sintaktičke, leksičke i semantičke.

Na kraju, možemo zaključiti da je riječ o vrlo kvalitetnom, bogatom, a istovremeno i pristupačnom lingvističkom udžbeniku. Kao posebno zanimljive istakli bismo povijesno–bibliografske bilješke koje zatvaraju svako poglavlje ukazujući na povijesni razvoj određene problematike i kritički iznoseći najbitnije naslove iz područja.

Ivana Jerolimov

Monica Berretta
Temi e percorsi della linguistica
Scritti scelti

Silvia Dal Negro e Bice Mortara Garavelli (a cura di)
Edizioni Mercurio, Vercelli 2002. – 446 str.

Riječ je o zbirci odabranih radova prerano preminule istaknute talijanske lingvistice Monike Berretta (1948–2001). Svi su članci objavljeni tijekom zadnjega desetljeća prošloga stoljeća i zajednička im je morfosintaktička tematika, koju autorica sagledava poglavito sa stajališta funkcionalne lingvistike i pragmatike.

Knjiga je podijeljena u četiri veće cjeline i sadrži ukupno dvanaest članaka. Prva cjelina, *La costruzione della morfologia negli apprendimenti di italiano L2*, obuhvaća tri rada iz područja primijenjene lingvistike. Sa stajališta talijanskog kao stranog jezika, Berretta se u ovoj cjelini bavi pojmom obilježenosti u morfologiji te ulogom infinitiva i imperativa u sklopu glagolskoga sustava pri učenju talijanskog jezika. Vrlo bogata druga cjelina, *Fattori pragmatici, ordine dei costituenti e marcatura sintattica*, sadrži pet članaka i posvećena je ulozi i utjecaju pragmatičkih faktora na sintaktičke fenomene. Ovdje se nalazi i istaknuti autoričin rad iz 1995. godine o obilježenim sintaktičkim kons-

trukcijama suvremenoga talijanskog jezika (*Ordini marcati dei costituenti maggiori di frase: una rassegna*). Upotrebom futura i njegovim oblicima i funkcijom u razgovornome stilu kod izvornih govornika i kod stranaca, bave se dva članka u trećoj cjelini pod naslovom *Il nostro futuro, e quello degli altri*. Posljednja, četvrta cjelina, *Questioni di tipologia dell'italiano contemporaneo*, usredotočuje se na neke tipološke morfosintaktičke probleme suvremenoga jezika, pa u tome smislu Berretta istražuje primjerice prisutnost i načine aktualizacije prijedloznoga akuzativa u govornome jeziku. Svaka od četiri cjeline završava sugestivnim isječcima (*Intermezzi*) iz autoričina planinarskoga dnevnika. Bogata bibliografija na kraju knjige (pp. 415–446) okuplja jedinice iz svih dvanaest članaka.

Knjiga daje odličan izbor iz bogatog autoričinog lingvističkog opusa, a za pozdraviti je i činjenica da su sabrani radovi koje zbog ograničenog optičaja nije bilo jednostavno pronaći.

Ivana Jerolimov

The Language of Advertising

Angela Goddard

(Intertext Series), Routledge, London 1998, 2002. (2. dopunjeno izdanje) – 131 str.

Polazeći od uloge reklamne poruke u suvremenom društvu, autorica već u uvodnom tekstu upućuje na njezinu složenost i međuodnos s jezikom, kulturom i kulturološkim vrijednostima društva. Ne zanemarujući vezu između vizualnog i verbalnog unutar same poruke, ova se knjiga usredotočila na društveno-jezične i neke semantičke aspekte verbalnog dijela reklamne poruke. Kao i sve knjige iz serije *Intertext*, koje se bave analizom jezičnog teksta i koje osim informativne imaju i edukativnu vrijednost, *The Language of Advertising*, uz teorijsko obrazloženje, nudi dodatne aktivnosti analize konkretnih primjera uz ponudenu interpretaciju.

Knjiga se sastoji od osam cjelina. U prvoj, **What is an advertisement?**, definiraju se reklama i reklamna poruka kao specifični komunikacijski čin. U drugoj, **Attention-seeking devices**, autorica se bavi raznim prepoznatljivim jezičnim strategijama reklamne poruke, uključujući tu i konotacijsku vrijednost odabira grafičkih znakova i vrste slova. U trećem, **Writers, readers and texts**, uspoređujući reklamnu s književnom porukom, detaljnije se definiraju pošiljatelj i primatelj. **How**

does that sound? ispituje neke sociolingvističke i semantičke sastavnice govornog jezika koje nalazimo u pisanim reklamama. Peti dio, **Nautical but nice: intertextuality**, potkrepljujući dobrim primjerima, bavi se pojmom intertekstualnosti i njezine realizacije kao važnim čimbenikom reklame. **Cultural variations** istražuje vezu reklamne poruke i ciljane skupine kojoj je namijenjena, te nekim sociolingvističkim, fonološkim i semantičkim sastavnicama »brand name-a« **Tricks of the trade** ukazuje na »marginalnije« verbalne strategije uočljive u reklamnoj poruci, dok knjigu zatvara poglavlje **Picture me this** u kojoj se analiziraju razni primjeri međuodnosa verbalnog i vizualnog unutar poruke.

Metodološkom strukturiranošću i transparentnošću pristupa s jedne strane, te slikovitosti primjera uz primjerenost zadataka, ova bi knjiga mogla biti zanimljiva lingvistima kao informativno štivo iz primijenjene lingvistike ili kao vodič za projekte sa studentima, ali i sociolozima i tzv. »copywriterima«, tj. piscima reklamnih poruka, kao podsjetnik na pojedine verbalne aspekte reklame kao specifičnog diskursa.

Danka Singer